

ності з 1 вересня 2005 р., але як до цієї події, так і після неї мають місце численні виключення норм або внесення змін до нього, причому останні почали це робити ще до вступу в силу цього нормативного акта. Водночас слід зазначити, що не завжди вони вносилися (і вносяться) виважено й системно.

1. *Медведев Д. А.* Новый Гражданский кодекс Российской Федерации: вопросы кодификации // Кодификация российского частного права / Под ред. Д. А. Медведева. – М.: Статут, 2008. – С. 5. 2. *Теоретические* вопросы систематизации советского законодательства / Под ред. С. Н. Братуся и И. С. Самошенко. – М.: Госюриздат, 1962. – С. 10-12. 3. *Керимов Д. А.* Кодификация и законодательная техника. – М.: Госюриздат, 1962. – С. 34-35. 4. *Коломосць Т.О., Астахов Д.С.* Кодифікація адміністративно-процедурного законодавства України: Монографія. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. – С. 22-23. 5. *Малишев Б.В.* Систематизація як засіб відображення телеологічних (цільових) зв'язків у законодавстві України // Часопис Київського університету права. – 2011. – №1. – С. 24. 6. *Барсукова В.Н.* Основы структурирования кодифицированных актов. – М.: Статут, 2011. – С. 12-13. 7. *Розгач О.Я., Гомонай В.В.* Поняття та місце кодексу у системі законодавства України // Проблеми кодифікації законодавства України: Матеріали науково-практичної конференції / За заг. ред. Нагребельного В. П., Пархоменко Н. М. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. – С. 52-56. 8. *Тихомиров Ю. А., Котелевская М. В.* Правовые акты: Учебно-практическое и справочное пособие. – М.: Юринформцентр, 1999. – С. 126-127. 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iacis.ru/data/normdoc/ass-31-21a.doc 10. *Тихомиров Ю.А.* Курс сравнительного правоведения. – М.: НОРМА, 1996. – С. 88-96. 11. *Барсукова В.Н.* Основы структурирования кодифицированных актов. – М.: Статут, 2011. – С. 26. 12. *Лалин Б.Н.* О Концепции проекта Модельного кодекса гражданского судопроизводства для стран Содружества Независимых Государств // СНГ: реформа гражданского процессуального права: Материалы Международной конференции / Под ред. М. М. Богуславского и А. Трунка. – М.: Городец-издат, 2002. – С. 43. 13. *Грошевий Ю. М.* Актуальні проблеми судострою та судочинства в Україні // Університетські наукові записки. – 2007. – №1 (21). – С. 11. 14. *Білоусов Ю.В., Волкотруб С.Г.* Великий судовий кодекс України як спроба кодифікації процесуального законодавства // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 2(6). – С. 174.

УДК 347.191.11

А. В. ЗЕЛІСКО

ЦИВІЛЬНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ КОРПОРАТИВНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ФОНДІВ

Розглядається конструкція правосуб'єктності корпоративних інвестиційних фондів як юридичних осіб приватного права, що здійснюють діяльність виключно із спільного інвестування. Встановлено, що для досліджуваних юридичних осіб притаманна особлива конструкція правоздатності, яка визначає спектр механізмів регулювання їх правового статусу, зокрема наявність специфічних установчих документів, вимог до формування активів та управління ними.

© ЗЕЛІСКО Алла Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Ключові слова: корпоративний інвестиційний фонд, юридична особа, інститут спільного інвестування, фінансова установа, правосуб'єктність, виключна правосудатність.

Зеліско А. В. Гражданская правосубъектность корпоративных инвестиционных фондов

Рассматривается конструкция правосубъектности корпоративных инвестиционных фондов в качестве юридических лиц частного права, которые осуществляют деятельность исключительно по совместному инвестированию. Установлено, что для исследуемых юридических лиц свойственна особая конструкция правоспособности, которая определяет спектр механизмов регулирования их правового статуса, в частности наличие специфических учредительных документов, требований к формированию активов и управления ими.

Ключевые слова: корпоративный инвестиционный фонд, юридическое лицо, институт совместного инвестирования, финансовое учреждение, правосубъектность, исключительная правоспособность.

Zelisko Alla V. Civil capacity of corporate investments funds

In the article juridical person's capacity of corporate investments funds is analyzed as they are legal entities of Private Law that only invest. These legal entities have special civil capacity that determines range of mechanisms to regulate their legal status. Among them availability of articles of association, demands to the assets of the company and their conducting.

Key words: corporate investments fund, legal entity, civil capacity of legal entities, collective investment institution, financial institution, exceptional capacity.

Активна динаміка економічних відносин зумовлює відповідні процеси у чинному законодавстві України приводячи до постійного моніторингу його положень та приведення їх у відповідність до сучасних умов. У зв'язку з викладеними обставинами особлива увага як економістів, так і юристів сконцентрована на тих правових інститутах, ступінь розвитку яких є індикатором високого рівня ринкових правовідносин у державі. Серед таких правових інститутів насамперед слід указати на інститути спільного інвестування (далі – ІСІ), зокрема корпоративні інвестиційні фонди. Стаття 7 Закону України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» визначає корпоративний інвестиційний фонд (далі – КІФ) як ІСІ, який створюється у формі відкритого акціонерного товариства і провадить виключно діяльність із спільного інвестування¹.

Правове регулювання діяльності корпоративних інвестиційних фондів як юридичних осіб приватного права частково досліджувалося у працях таких відомих цивілістів, як В.І. Борисова, С.Н. Братусь, В.А. Васильєва, В.П. Грибанов, І.П. Грешніков, О.В. Дзера, О.Р. Кібенко, Н.В. Козлова, В.М. Кравчук, В.В. Луць, В.Д. Примак, В.М. Селіванова, І.В. Спасибо-Фатєєва, Г.Ф. Шершеневич та ін. Як професійні учасники інвестиційної діяльності, вказані фонди розглядалися в працях таких учених у сфері інвестиційного права, як В.М. Бутузов, О.Г. Богатирьов, О.М. Вінник, В.М. Коссаєв, А.І. Марушак, Т.В. Майорова, В.Д. Чернадчук, Д.Е. Федорчук та ін. Проте особливості регламентації статусу корпоративних інвестиційних фондів, які визначаються цілим спектром спеціальних законів та підзаконних нормативно-правових актів, зумовлюють потребу здійснення подальшого дослідження теоретико-правової моделі формування їх правосуб'єктності як юридичних осіб приватного права.

Відповідно до загальних положень теорії цивільного права, як суб'єкт майнових та особистих немайнових відносин, юридична особа наділяється цивільною правосудездатністю². Саме наявність цивільної правосуддатності та діездатності, на думку Р.О. Стефанчука, надає юридичній особі соціально-правової можливості бути визнаною учасником цивільних правовідносин³.

Як зазначає А.С. Довгерт, такі якості юридичної особи, як правоздатність та діездатність характеризуються певною специфікою, оскільки виникають одночасно з моменту її створення і припиняються також одночасно з дня внесення до Єдиного державного реєстру запису про її припинення⁴.

Однак активні правові та економічні трансформації, які відбуваються у суспільстві, зумовлюють наявність такого сегменту юридичних осіб приватного права, щодо яких концепція виникнення правоздатності та діездатності набуває дещо інакшого характеру. До таких юридичних осіб належать і КІФ, у силу наявності у них статусу професійного учасника спільного інвестування.

О.Г. Опихтіна відносить їх до особливих комерційних юридичних осіб, які акумулюють грошові засоби. Спеціальні нормативно-правові акти, які регулюють діяльність зазначених організацій, обмежують їх правоздатність для забезпечення платоспроможності⁵. Отже, О.Г. Опихтіна фактично веде мову про наявність економічних чинників, які зумовлюють обмежену правоздатність таких юридичних осіб. Сумнів викликає доречність застосування до такої правоздатності терміна «обмежена», оскільки в такому разі юридична особа реалізує можливість бути учасником певних правовідносин у межах, встановлених актами законодавства.

К.О. Кочергіна наголошує на тому, що КІФ належать до похідних організаційно-правових форм підприємницьких товариств, які утворюються в тих секторах ринку, де передбачено певний режим державного регулювання⁶. І справді, механізм законодавчої техніки, який використовується під час регулювання КІФ, не дозволяє стверджувати про самостійність такої організаційно-правової форми, адже до них застосовуються загальні норми про акціонерні товариства в тих випадках, коли відсутні спеціальні положення.

Фактори економічного та соціального характеру визначають притаманну для КІФ особливу конструкцію правоздатності, яка і є тим правовим засобом, що зумовлює механізми регулювання їх правового статусу. Правоздатність такого типу юридичних осіб визначена не установчими документами, а безпосередньо законом, адже відповідно до ст. 7 Закону «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» КІФ провадять виключно діяльність зі спільного інвестування.

О.Я. Курбатов, досліджуючи статус кредитних організацій, визначив загальне поняття виключної правосуб'єктності – це дозволений тип правового регулювання, через те що в основі його лежить загальна заборона організаціям здійснювати всі правочини, операції і види діяльності, крім прямо дозволених і тільки при наявності дозволу. Тобто виключна правосуб'єктність організацій означає те, що дозволені їм правочини, операції і види діяльності мають бути вказані в законі⁷. Характеризуючи природу виключної правоздатності, О.І. Зозуляк наголошує на тому, що вид діяльності у конструкції виключної правоздатності виступає замість мети у конструкції спеціальної правоздатності юридичних осіб⁸. Так, О.І. Зозуляк аргументує самостійність конструкції виключної правоздатності юридичної особи, при якій встановлений імперативно законом дозвіл здійснювати певний вид

діяльності одночасно є заборонаю здійснювати інші види підприємницької діяльності.

Виокремлення виключної правоздатності як самостійної категорії підтримується не всіма ученими. Зокрема, Н.В. Козлова стверджує, що в такому разі йдеться про встановлення законом спеціальної правоздатності окремих видів юридичних осіб, що зумовлено потребою здійснення ефективного державного контролю за такими юридичними особами⁹. О.С. Ананських також визначає виключну правоздатність юридичних осіб як різновид спеціальної, яка виникає в тих випадках, коли в юридичної особи на основі ліцензії з'являється право здійснювати лише вузьке коло певних видів діяльності при одночасному встановленні заборони займатись іншими видами діяльності¹⁰.

У принципі жодна із наведених концепцій не нівелює автономності категорії виключної правоздатності. Адже проаналізовані аргументи науковців свідчать про наявність самостійної конструкції виключної правоздатності, яка, поряд із цільовою правоздатністю, є спеціальною категорією щодо встановленої у ст. 91 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) універсальної правоздатності.

Конструкція правоздатності юридичної особи є тим правовим засобом, який окреслює модель її правового статусу та відображається на реалізації нею правосуб'єктності, адже саме через категорію «правоздатність» визначається можливість учасника набувати та здійснювати конкретні суб'єктивні права. ЦК України, визначаючи у ст. 91 універсальну правоздатність юридичних осіб, містить лише загальні доктринальні положення, не враховуючи особливостей її реалізації окремими організаційно-правовими формами. Чинне законодавство України побудоване таким чином, що саме спеціальні нормативно-правові акти виконують функціональне завдання встановлення спеціальних конструкцій правоздатності для певних видів юридичних осіб. За вказаним принципом встановлено і виключну правоздатність КІФ.

Виключна правоздатність визначає наявність у КІФ не лише статусу юридичних осіб, але й статусу інститутів спільного інвестування та фінансових установ. Наведені факти спричиняють насамперед особливий порядок формування правосуб'єктності КІФ.

КІФ як організації із статусом юридичної особи підлягають насамперед державній реєстрації шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб–підприємців відповідно до ст. 4 Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб–підприємців»¹¹. Однак вчинення цих дій для повноцінного функціонування КІФ як таких, що акумулюють кошти фізичних осіб для здійснення інвестиційної діяльності, недостатньо.

Зокрема, відповідно до пунктів 2.10 та 2.12 Положення про порядок реєстрації випуску акцій корпоративного інвестиційного фонду від 21 грудня 2006 р. № 1585 спочатку здійснюється реєстрація КІФ та їх статуту в органах державної реєстрації, а потім – подання до НКЦПФР всіх необхідних документів на реєстрацію звіту про результати приватного розміщення акцій КІФ, регламенту КІФ та внесення КІФ до Єдиного державного реєстру інститутів спільного інвестування (далі – ЄДРІСІ)¹².

Отже, з моменту державної реєстрації як юридичної особи КІФ функціонувати як повноцінні інститути спільного інвестування, а отже, проводити безпосередньо діяльність із спільного інвестування, не можуть.

Положенням про реєстрацію регламенту інститутів спільного інвестування та ведення Єдиного державного реєстру інститутів спільного інвестування, затвердженим рішенням ДКЦПФР від 6 липня 2002 р. № 197, визначено строк, протягом якого КІФ зобов'язані зареєструвати регламент – шість місяців з дня державної реєстрації КІФ як юридичної особи (п. 1 розділ 2 Положення)¹³. Саме протягом вказаного строку також відбувається реєстрація КІФ як інститутів спільного інвестування.

Згідно з п. 5 розділу 1 Положення підставою для внесення ІСІ до Єдиного державного реєстру ІСІ є зареєстрований в установленому НКЦПФР порядку регламент ІСІ. Внесення ІСІ до Єдиного державного реєстру ІСІ здійснюється шляхом присвоєння ІСІ реєстраційного коду та видачі свідоцтва. Така реєстрація здійснюється НКЦПФР протягом 30 робочих днів з дати надходження до Комісії передбачених Положенням документів. Діяльність із спільного інвестування можлива після внесення КІФ до вказаного реєстру та отримання свідоцтва.

Специфіка формування правосуб'єктності КІФ пов'язана також із тим, що ІСІ мають статус фінансової установи. Відповідно до ст.1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансова установа – юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку. До фінансових установ, згідно із зазначеним Законом, належать також інвестиційні фонди і компанії, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг¹⁴. Фінансовою послугою є операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів. Корпоративний інвестиційний фонд є тим інститутом, що провадить діяльність, пов'язану з об'єднанням грошових коштів інвесторів з метою отримання прибутку від вкладення їх у цінні папери інших емітентів, корпоративні права та нерухомість.

Відповідно, КІФ як юридичні особи, які мають намір надавати фінансові послуги, зобов'язані звернутись до відповідного органу державного регулювання ринків фінансових послуг протягом тридцяти календарних днів з дати їх державної реєстрації для включення до державного реєстру фінансових установ (ст. 7 Закону).

Саме з моментом внесення юридичних осіб до реєстру фінансових установ пов'язується їх можливість здійснювати фінансові послуги. А якщо згідно із законом надання певних фінансових послуг потребує ліцензування, то фінансові установи мають право на здійснення таких послуг лише після отримання відповідних ліцензій.

Отже, під час формування правосуб'єктності корпоративних інвестиційних фондів загальне доктринальне правило про виникнення правоздатності та дієздатності у юридичних осіб одночасно при їх державній реєстрації не спрацює. Під час формування правосуб'єктності КІФ можна виокремити кілька етапів: 1) державна реєстрація КІФ як юридичної особи; 2) включення КІФ до реєстру ІСІ; 3) включення КІФ до реєстру фінансових установ. Лише після проходження КІФ усіх перерахованих видів реєстраційних дій може йтися про виникнення у них повного обсягу правосуб'єктності, який дозволить їм повноцінно функціонувати як інститути спільного інвестування.

Стаття 8 Закону «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» передбачає, що КІФ створюється згідно із законодавством щодо питань діяльності акціонерних товариств з урахуванням особливостей, встановлених Законом. Особливості правового статусу КІФ зумовлюються наявністю у них виключної правоздатності. Вказана характеристика КІФ визначає специфіку правових механізмів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання їх діяльності. Насамперед йдеться про установчі документи, що є підґрунтям окреслення правового статусу КІФ у межах, визначених законом.

Для КІФ характерною є наявність спеціальних установчих документів, не притаманних для інших юридичних осіб. Відповідно до ст. 9 Закону КІФ провадять свою діяльність на основі статуту та регламенту. Регламент затверджується засновниками КІФ. Зміни до регламенту затверджуються загальними зборами акціонерів. Регламент та зміни до нього підлягають реєстрації в НКЦПФР.

Передбачаючи спеціальні установчі документи для КІФ, законодавство досить суперечливо окреслює їх правову природу та відомості, які повинні обов'язково в них міститися. Зокрема, наведена ст. 9 Закону визначає, що частиною регламенту є інвестиційна декларація, яка містить напрями інвестицій. Водночас ст. 3 Закону дещо інакше розкриває її поняття, зазначаючи, що це документ, який є складовою частиною регламенту ІСІ та додатком до договору з компанією з управління активами (далі – КУА), в якому передбачаються основні напрями та обмеження інвестиційної діяльності ІСІ. Цілком очевидно, що таке неоднозначне визначення інвестиційної декларації спричиняє труднощі щодо розуміння її правової природи. Договір з КУА належить до переліку цих документів, на основі яких функціонує КІФ, а тому теж має ознаки документа установчого характеру, проте його положення насамперед зорієнтовані на окреслення обсягу повноважень КУА з метою захисту прав та інтересів інвесторів.

Серед правових механізмів, які застосовуються при регламентації діяльності КІФ та зумовлені виключною їх правоздатністю, слід вказати на спеціальний порядок формування активів. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 9 Закону «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» при створенні фінансової установи статутний капітал повинен бути сплачений у грошовій формі та розміщений на банківських рахунках комерційних банків, які є юридичними особами за законодавством України¹⁵. Порядок формування активів КІФ деталізований на рівні підзаконних нормативно-правових актів, згідно з якими протягом року з дати включення КІФ до ЄДРІСІ КУА реєструє в НКЦПФР випуск акцій, що здійснюється з метою спільного інвестування, та проспект емісії цих акцій. КУА подає НКЦПФР заяву і документи, необхідні для реєстрації випуску та проспекту емісії акцій, протягом 60 днів з дня прийняття рішення про розміщення акцій уповноваженим органом КІФ (п. 1 Розділ 2 Положення)¹⁶.

Усе вищезазначене є підґрунтям для висновку про наявність у КІФ особливого роду правоздатності, яка визначає спектр спеціальних механізмів регламентації їх правосуб'єктності, зокрема спеціальних установчих документів, особливих вимог щодо формування активів та управління ними. Однак спеціальне законодавство не завжди послідовно відображає у своїх нормах ці механізми, що потребує подальшої розробки науково-теоретичної конструкції регулювання статусу КІФ як спеціальної моделі організаційно-правової форми акціонерних товариств.

1. *Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)*: Закон України від 15 березня 2001 року № 2299-III // ВВР України. – 2001. –

№ 21. – Ст. 103. **2.** *Цивільне право України. Загальна частина: Підручник / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика.* – К.: Юрінком Інтер, 2010. – С. 313. **3.** *Стефанчук Р.О.* Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин // *Цивільне право України: Навч. посіб. / Ю. В. Білоусов, В. А. Ваграс, С. Д. Гринько та ін.; За ред. Р. О. Стефанчука.* – К.: Правова єдність, 2009. – С. 56. **4.** *Довгерт А.С.* Загальні положення про юридичну особу // *Цивільний кодекс України: Науково-практ. коментар / За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України.* – К.: Істина, 2004. – С. 73. **5.** *Опыхтина Е.Г.* Коммерческие юридические лица с особым правовым статусом, аккумулирующие денежные средства: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец.: 12.00.03. – Казань: Казанский государственный университет им. В.И. Ульянова-Ленина, 2004. – С. 8. **6.** *Кочергіна К.О.* Зміст організаційно-правових форм підприємницьких товариств: інтереси, функції, правові засоби: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – Х.: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2005. – С. 10. **7.** *Курбатов А.А.* Правосубъектность кредитных организаций : теоретические основы формирования и проблемы реализации: Автореф. дис. ... доктора юридических наук: спец. 12.00.03. – М., 2009. – С. 7 – 9. **8.** *Зозуляк О.І.* Виключна правоздатність юридичних осіб як вид цивільної правоздатності // *Юридична Україна.* – 2009. – № 2. – С. 49. **9.** *Козлова Н.В.* Правосубъектность юридического лица. – М.: Статут, 2005 – С. 15. **10.** *Ананских Е.С.* Гражданская правоспособность и гражданская процессуальная правоспособность юридического лица: понятие и соотношение: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. – Саратов, 2005. – С. 9. **11.** *Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців:* Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV // ВВР України. – 2003. – № 31-32. – Ст. 263. **12.** *Положення про порядок реєстрації випуску акцій корпоративного інвестиційного фонду:* Затверджено Рішенням НКЦПФР від 21.12.2006 р. № 1585 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0046-07>. **13.** *Положення про реєстрацію регламенту інститутів спільного інвестування та ведення Єдиного державного реєстру інститутів спільного інвестування:* Затверджено Рішенням НКЦПФР від 06.07.2002 р. № 197 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0657-02>. **14.** *Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг:* Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III // ВВР України. – 2002. – № 1. – Ст. 1. **15.** Там само. **16.** *Положення про порядок реєстрації випуску акцій корпоративного інвестиційного фонду:* Затверджено Рішенням НКЦПФР від 21.12.2006 р. № 1585 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0046-07>.

УДК 347.235

О. С. ХАРЧЕНКО

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН РОЗМЕЖУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ТА КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Розглянуто загальні положення про державну та комунальну власність на землю в Україні. Охарактеризовано суб'єктів права державної та комунальної власності на землю. Основну увагу приділено аналізу нормативно-правових актів, що регулюють відповідні відносини. Виділено спірні положення, прогаліни правового регулювання відносин розмежування земель державної та комунальної власності.

Ключові слова: земля, розмежування, державна власність, комунальна власність.

© ХАРЧЕНКО Олеся Степанівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення Київського національного університету імені Тараса Шевченка